

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for psykologi – Det helsevitenskapelige fakultet

Vold og seksuelle overgrep mot barn

I hvilken grad forteller barn om slike erfaringer i dommeravhør, og hvilke faktorer er assosiert med dette

—

Anette Bakken

Hovedoppgave for graden Cand. Psychol. Mai 2015

Vold og seksuelle overgrep mot barn –

I hvilken grad forteller barn om slike erfaringer i dommeravhør, og hvilke faktorer er assosiert med dette

PSY – 2901

Anette Bakken

Hovedveileder: Førsteamanuensis Svein Bergvik

Biveileder: Psykologspesialist Are Evang

Hovedoppgave for graden Cand. Psychol.

Institutt for Psykologi – Det helsevitenskapelige fakultet

UiT – Norges arktiske universitet

Mai 2015

Forord

Idéen om og inspirasjonen til å skrive hovedoppgaven min fra dette spennende feltet, oppsto da jeg var i hovedpraksis ved Statens Barnehus i Tromsø. Temaet "hovedoppgave" kom opp ved en anledning, i samtale med leder ved Barnehuset, Ståle Luther. Min interesse ble straks fanget, da jeg fikk høre at det var mulig å skrive hovedoppgaven min i tilknytning til Barnehuset. Mange interessante spørsmål knyttet til dommeravhør av barn reiste seg.

I samråd med Ståle og min veileder i hovedpraksis, Are Evang, samt Svein Bergvik ved UiT, ble prosjektet startet. Jeg hadde i forkant avtale med Svein om at han skulle være min veileder på hovedoppgaven, og vi organiserte det slik at han var hovedveileder og Are var biveileder. Ballen startet å rulle, og prosjektbeskrivelse ble skrevet, etter idémyldringer og undersøkelser med begge veilederne. Jeg fikk, etter å ha sendt skriftlig søknad til politimester i Tromsø, Ole B. Sæverud, tillatelse til å bruke anonymisert datamateriale som forelås på Barnehuset.

Jeg vil rette en stor takk til begge mine veiledere. Jeg vil takke Svein for god veiledning og stort engasjement gjennom hele prosessen fra startfasen og til ferdig hovedoppgave. Jeg har fått mange gode innspill, og forskningsmessige råd. I tillegg var Svein tålmodig og hjalp meg når jeg sto fast. Jeg vil takke Are for stort engasjement og mange gode idéer i startfasen, og for god faglig hjelp med litteratur og innspill underveis. Til slutt vil jeg også takke Ståle Luther, på vegne av Statens Barnehus i Tromsø, som gjorde det mulig for meg å skrive denne oppgaven med dette datamaterialet.

Vold og seksuelle overgrep mot barn – I hvilken grad forteller barn om slike erfaringer i dommeravhør, og hvilke faktorer er assosiert med dette

Anette Bakken

Hovedoppgave for graden Cand.Psychol. PSY – 2901
Institutt for Psykologi – Det helsevitenskapelige fakultet
Mai 2015

Sammendrag

Vold og seksuelle overgrep mot barn er svært utbredt, og defineres som et folkehelseproblem. Når slike forhold avdekkes, eller det foreligger mistanker om at slike kriminelle handlinger har funnet sted, skal barnet i dommeravhør. Denne deskriptive studien hadde til hensikt å undersøke om barn som var i dommeravhør ved Statens Barnehus i Tromsø med bakgrunn i mistanker om å ha vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep, fortalte om slike erfaringer i avhør, og om dette var assosiert med andre faktorer. Variablene som ble undersøkt var alder, kjønn, type mishandling og relasjon til utøver/overgriper. Videre var hensikten å belyse andre mulige faktorer som kan tenkes å påvirke barns muligheter til å fortelle i dommeravhør. Resultatene viste at signifikant flere barn fortalte i dommeravhør, enn barn som ikke fortalte. Videre viste resultatene ingen signifikante sammenhenger mellom å fortelle i dommeravhør og alder, kjønn, type mishandling eller relasjon til utøver/overgriper. Til tross for få signifikante funn, er mulige faktorer som kan tenkes å påvirke barns mulighet til å fortelle i dommeravhør mange. Begrenset informasjon i datamaterialet reiser mange spørsmål, og disse diskuteres. Denne studien belyser viktigheten av bevissthet rundt kompleksiteten på dette området i arbeidet for å ivareta barns rettssikkerhet og behov.

Introduksjon

Barn utsettes på verdensbasis i betydelig grad for vold og seksuelle overgrep, og problemet er så utbredt at World Health Organization (WHO) definerer disse typene mishandling av barn som et folkehelseproblem (WHO & ISPCAN, 2006). Barn som utsettes for vold og/eller seksuelle overgrep, er i en særlig risikogruppe for utviklingsmessige problemer, tilpasningsvansker og psykiske vansker (Edwards, Holden, Felitti & Anda, 2003). Konsekvensene er ofte svært alvorlige for det enkelte barnet. Å ha blitt utsatt for vold eller seksuelle overgrep som barn er forbundet med mange negative og vanskelige følelser, og særlig fremtredende er følelser av skyld, skam, flauhet, samt frykt for å bli straffet eller forlatt dersom den utsatte forteller om det han/hun har opplevd (Sauzier, 1989; Summit, 1983, ref. i Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones & Gordon, 2003).

Om barnet forteller om slike erfaringer, vil avhenge av en rekke faktorer. Når barnet forteller om slike erfaringer, eller på andre måter gir signaler som plukkes opp av omgivelsene om at det har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep, vil det i mange tilfeller føre til en politianmeldelse. Dette kan skje for eksempel ved at noen i barnets omgangskrets anmelder en mistanke direkte til politiet, eller at barneverntjenesten varsles og at sistnevnte så anmelder mistanken til politiet. Når det foreligger en anmeldelse av et slikt forhold, og det er opprettet straffesak hos politiet, skal barnet avhøres i dommeravhør som en del av politiets etterforskning. Dette foregår i Norge i stor grad ved et av de ti barnehusene, og utføres av spesialutdannede polititjenestemenn og –kvinner.

I denne sammenhengen er hensikten å undersøke hvor ofte barna forteller noe i dommeravhør som bekrefter mistanker om at barnet har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep, og om noen av de undersøkte faktorene kan assosieres med dette. Hensikten med denne studien er også å belyse andre mulige faktorer som kan tenkes å påvirke barns muligheter til å fortelle om slike erfaringer i dommeravhør. Variablene som ble undersøkt var alder, kjønn, type mishandling (vold og seksuelle overgrep), samt relasjon til overgriper eller utøver.

Forekomst og begrepsavklaringer

Den reelle forekomsten av vold og seksuelle overgrep mot barn er vanskelig å anslå, da det i de studiene som er gjort på området både er metodologiske forskjeller, og forskjeller i definisjoner av hva som ligger i begrepene vold og seksuelle overgrep. Finkelhor (1994) har gjort en gjennomgang av prevalensstudier internasjonalt på seksuelle overgrep, og han fant at forekomsten på verdensbasis varierer mellom 7 % og 36 % for jenter, og 3% til 29 % for gutter. Han fant videre at resultatene fra alle de 21 landene som var med i studien var i tråd med disse estimatene, inkludert Norge. Andre har funnet en prevalens på verdensbasis til å være 11, 8 %, der begge kjønn var tatt med (Stoltenberg, Van Ijendoorn, Euser & Bakermans-Kranenburg, 2011). En gjennomgang av europeiske studier viser at seksuelle overgrep mot jenter under 16 år ligger mellom 6-36 %, og på 1-15 % mot gutter i samme aldersgruppe (Lampe, 2002, ref. i Søftestad & Andersen, 2014).

Forekomsten av vold mot barn er i likhet med seksuelle overgrep vanskelig å anslå, da det er gjort få omfangsundersøkelser. Internasjonal forskning peker mot at psykisk vold og omsorgssvikt er den mest utbredte formen for mishandling av barn, etterfulgt av fysisk mishandling og seksuelle overgrep (Heltne & Steinsvåg, 2011). Videre er sosioøkonomisk status en faktor som assosieres med mishandling av barn; lav sosioøkonomisk status er assosiert med en noe høyere risiko for å bli mishandlet som barn (Feather & Ronan, 2009, ref. i Heltne & Steinsvåg, 2011). I en relativt fersk rapport av Thoresen og Hjemdal (2014), som er bygget på data fra undersøkelsen ”Trygghet, vold og livskvalitet i Norge”, anslås forekomsten av å være utsatt for vold i barndommen fra foresatte til 30% for mindre alvorlig vold (for eksempel lugget, kløpet, ristet), og 5 % for alvorlig vold (for eksempel slått med knyttneve, sparket, banket opp). Psykisk vold (for eksempel latterliggjort, ydmyket, ignorert) av foresatte ble i denne undersøkelsen rapportert å være 13%. Menn rapporterte i større grad enn kvinner å ha blitt utsatt for mindre alvorlig fysisk vold i barndommen, mens det ikke var noen kjønnsforskjeller i rapportering av alvorlig fysisk vold og psykisk vold. Da det som nevnt er få omfangsstudier på vold mot barn, har en annen måte å anslå forekomst på, vært å undersøke vold mellom partnere som har barn. Barn som lever med vold mellom foreldre/partnere, er i en høyrisikogruppe for selv å bli direkte utsatt

for vold (Heltne & Steinsvåg, 2011). Samtidig vet man at som barn å være vitne til vold mellom foreldre eller mellom familiemedlemmer, kan være like skadelig for blant annet utvikling og psykisk helse som å bli direkte utsatt. I USA fant Silvern et al. (1995) i sin studie, der målet var å undersøke sammenhengen mellom å ha vært vitne til familievold som barn og psykiske vansker og tilpasningsvansker som voksne, at så mye som 37 % av amerikanske collegestudenter hadde opplevd at en av foreldrene hadde brukt vold mot den andre (N = 550). Videre var dette forbundet med vansker i voksen alder i form av depresjon, lav selvtillit og traumesymptomer. Vi ser at selv om forekomst av vold og seksuelle overgrep mot barn er vanskelig å anslå, går det igjen i alle studier at disse formene for mishandling av barn er svært utbredt. Det er ikke vanskelig å forstå at WHO definerer vold og seksuelle overgrep mot barn nettopp som et folkehelseproblem.

Man kan imidlertid også regne med at det er store mørketall i rapportering av vold og seksuelle overgrep, da barn av ulike årsaker ofte ikke er i stand til, eller på andre måter hindres i å fortelle om sine erfaringer slik at det fanges opp av omgivelsene. Noe forskning har rapportert at så mange som 75 % av barn utsatt for seksuelle overgrep lar være å fortelle om dette til noen, og at nesten 25 % trekker tilbake det de har fortalt, når de har fortalt om slike erfaringer (Sorenson & Snow, 1991, ref. i Bradley & Wood, 1996). Det er betimelig å reise spørsmål rundt hvorfor det er slik.

Årsaker til at barn ikke forteller om erfaringer med å ha vært utsatt for vold eller overgrep kan blant annet være assosiert med utviklingsmessige faktorer, som hvor barnet befinner seg i forhold til språklig kompetanse, og kognitive ferdigheter. Dette vil ofte være en utfordring for de minste barna, samt for sårbare grupper som for eksempel mennesker med utviklingshemning. Begrenset forståelse for hva de har opplevd, og mangel på kunnskap hos små barn om for eksempel seksuelle tabuer (Goldman & Goldman, 1982), vil ofte bety at de ikke forstår at det de har vært utsatt for er galt, og kan hindre dem i å fortelle om hva de har opplevd. Samtidig kan denne mangelen på kunnskap hos noen barn fasilitere at de forteller, nettopp fordi de ikke har utviklet evne til å reflektere rundt konsekvenser, samt at de ikke forstår betydningen av vold og seksuelt misbruk. I tillegg har mange barn enda ikke utviklet forståelse av at det er tabubelagt å snakke om det i en sosial kontekst.

Andre vanlige årsaker til at barn ikke forteller om erfaringer med vold og seksuelle overgrep kan være sosioemosjonelle, som frykt for konsekvensene av å

fortelle om slike erfaringer. Noen barn kan ha blitt truet eller påvirket av utøver til å ikke fortelle om det som har skjedd. Malloy, Brubacher & Lamb (2011) fant i en studie på seksuelt misbrukte barns forventede konsekvenser av å fortelle om sine erfaringer med seksuelle overgrep i avhør, at nær halvparten av barna som ble avhørt (N = 204) spontant ga avhører spørsmål som var relatert til frykt for konsekvenser for barna selv og for familiemedlemmer. De fant at barnas vanligste forventede konsekvenser av å fortelle, var å bli gjort fysisk skade på, å oppleve negative følelser, og at overgriper skulle komme i fengsel. De to førstnevnte var relatert til forlenget tid på å avsløre erfaringer, mens sistnevnte ikke var det. Andre studier viser også sammenheng mellom å fortelle om mishandling, og alder, type mishandling (om det foregikk innad i familien eller utenfor), følelser av skyld eller ansvar for mishandlingen, og frykt for negative konsekvenser av å fortelle om det (Goodman-Brown et al., 2003).

Vold. Vold defineres på ulike måter, avhengig av hvilken sammenheng begrepet brukes i (Heltne & Steinsvåg, 2011). I denne sammenhengen fokuseres det hovedsakelig på vold i familien, da dette er den type vold som er mest skadelig for barn, og som er den typen vold barn oftest utsettes for. Andre typer omstendigheter utenfor familiens kontekst vil derfor ikke beskrives her. At volden finner sted innad i familien, kan bety mellom familiemedlemmer med eller uten biologisk tilknytning. For eksempel defineres forelderens partner og partners barn som familie, så lenge de lever i en familiekontekst.

Litteraturen skiller gjerne mellom fysisk (for eksempel klyping, lugging, slag, spark), psykisk (trusler, ydmykende eller kontrollerende atferd, latterliggjøring), materiell (vold mot gjenstander eller materielle ting), og seksualisert vold (for eksempel voldtekt). I tillegg brukes begreper som latent vold og oppdragervold. Latent vold beskrives av Isdal (2000) som den dominerende voldsformen i en voldsutsatt familie, og betyr å konstant leve i frykt for nye voldsepisoder. Denne frykten kan komme til å styre alt de utsatte gjør, som en strategi for å unngå ny vold. De utsatte tenker gjerne at det er noe ved deres atferd eller måte å være på som utløser volden. Dersom man bruker disse underkategoriene av vold isolert, blir definisjonen gjerne for snever. Fysisk vold vil for eksempel ofte automatisk ledsages av psykologisk maktutøvelse, som en konsekvens av den (Heltne & Steinsvåg, 2011). Definisjonen kan også bli for bred, dersom den favner alle former for krenkelser i relasjoner.

Straffelovens (2005) definisjon på vold i nære relasjoner, omfattes av §219, og benyttes av mange fagutøvere og hjelpesystemer. Denne beskriver straffbare forhold som omhandler familievold. Denne definisjonen beskriver i størst grad handlinger, men ikke i like stor grad hvilken funksjon volden har. Den lyder som følger: ”Den som ved å true, tvinge, begrense friheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler: a) sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, b) sin tidligere eller nåværende ektefelles samboers slektning i rett nedstigende linje, c) sin slektning i rett oppstigende linje, d) noen i sin husstand, eller e) noen i sin omsorg straffes med fengsel inntil 4 år.

Isdal (2000) definerer vold som ”enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer, krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutte å gjøre noe han eller hun vil”. Denne definisjonen beskriver voldens funksjon, mer enn spesifikke handlinger. I denne oppgavens sammenheng defineres vold ut fra Straffeloven, da bakgrunnen for innsamling av datamaterialet er denne. Det er allikevel nyttig å ha med en bredere definisjon, som Isdals, for å få en bredere forståelse av mekanismene som settes i gang hos barn som er rammet av dette komplekse fenomenet, samt konsekvensene det kan ha for deres utvikling og fungering, og om de forteller om sine erfaringer i dommeravhørets kontekst.

Seksuelle overgrep mot barn. Seksuelle overgrep mot barn har, i likhet med voldsbegrepet, ingen entydig definisjon. I Straffelovens kapittel 19 (2005) defineres seksuelle overgrep mot barn innenfor rammer av hvilke type handlinger som er utført, og er delt inn i tre grupper: §201 omhandler seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd, og beskriver seksuelle handlinger i nærvær av noen, uten at det er noen form for fysisk kontakt. Dette kan for eksempel være blotting, slibligheter eller verbale krenkelser. §200 beskriver seksuell handling, og omfatter fysisk kontakt mellom overgriper og den utsatte. Dette kan for eksempel være at overgriper beføler den utsatte, eller forleder den utsatte til å beføle seg selv innenfor eller utenpå klærne. §192-199 omhandler seksuell omgang, og omfatter alle typer inntrengning i kroppens hulrom, som vaginalt og analt samleie, innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning. Denne lovgruppen omfatter også seksuelle handlinger av en viss intensitet, som for eksempel beføling inne i en annens kjønnsorgan, masturbering eller samleieliknende bevegelser. I tillegg omfatter den innføring av penis mellom de store og små kjønnslepper.

Innenfor rammene av denne oppgaven er det i likhet med voldsbegrepet, Straffelovens definisjon som brukes, da datamaterialet er samlet inn på bakgrunn av denne. Det er også når det gjelder seksuelle overgrep allikevel viktig å ta med elementer av andre definisjoner, for å få en bredere forståelse av hvordan slike handlinger påvirker barn. Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sammenfatter på sin hjemmeside de grunnleggende elementene fra definisjoner på seksuelle overgrep mot barn som er foreslått i faglitteraturen slik: Det er en handling som barnet ikke kan forstå, ikke er modent for og ikke kan gi informert samtykke til. Handlingen krenker barnets integritet, og den som forgriper seg utnytter barnets avhengighet av voksne og/eller sin egen maktposisjon. Handlingen baserer seg primært på den voksnes eller det eldre barnets behov, og aktiviteten bryter med sosiale tabuer innenfor familien eller den aktuelle kulturen eller er ulovlig (NKVTS, 2007).

Konsekvenser og skadevirkninger for barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep

Å oppleve vold i familien, og/eller seksuelle overgrep er skadelig for barns utvikling og tilpasning, noe som er veldokumentert (Heltne & Steinsvåg, 2011; Søftestad & Andersen, 2014). De mest vanlige og mest dokumenterte følgene for barn som utsettes for vold og seksuelle overgrep, er PTSD, depresjon, angst og atferdsvansker (Evans, Davies & Dilillo, 2008). Vold og seksuelle overgrep mot barn vil kunne ha noen felles konsekvenser og skadevirkninger, og andre som er unike for de to formene for mishandling. Omfang og alvorlighetsgrad i mishandlingen har betydning for hvor graverende konsekvensene for det enkelte barnet blir (Edwards et al., 2003). I tillegg vil de samme erfaringene kunne påvirke ulike barn forskjellig. Mange barn får store og alvorlige skadevirkninger av mishandling, mens noen barn vil bli preget i mindre grad. Begrepet resiliens brukes om barn som klarer seg bra i voksen alder til tross for å ha levd under omstendigheter som innebærer å leve med vold, seksuelt misbruk og/eller omsorgssvikt. Flere gjennomganger av studier på resiliens har estimert at rundt en tredjedel av mennesker som har opplevd seksuelle overgrep som barn, ikke vil utvikle psykiske vansker i voksen alder (Fergusson & Mullen, 1999). Allikevel vil de fleste barn som lever under slike omstendigheter,

oppleve negative konsekvenser, både kortsiktige og langsiktige. Det vil gis en relativt overflattisk beskrivelse av potensielle skadevirkninger og konsekvenser her, da å gå i dybden på disse overgår denne studiens omfang.

Potensielle skadevirkninger av å bli utsatt for vold, eller å være vitne til vold som barn, beskrives her uavhengig av hvem voldsutøveren i familien er, da skadevirkningene som er beskrevet i tidligere forskning ikke skiller mellom dette. Man kan tenke seg at grunnen til dette er at skadevirkningene er de samme, uavhengig av om det er mor, far eller søsken som er utøvere. Det samme gjelder for om barnet er direkte utsatt for vold selv, eller er vitne til vold i nære relasjoner, for eksempel ved at barnet lever under familieforhold der den ene forelderen utøver vold mot den andre. Jaffe, Wolfe & Wilson (1990, ref. i Heltne & Steinsvåg) konkluderte blant annet i sin bok "Children of battered mothers" med at vold mot mødrene kan skade barnas utvikling og fungering både kognitivt, emosjonelt, fysisk og atferdsmessig.

Å bli utsatt for fysisk, psykisk og/eller seksuell mishandling av omsorgspersoner som barn innebærer traumatisering av tilknytningssystemet (Anstorp, Benum & Jakobsen, 2010). Omsorgspersonene fungerer som affektregulatorer for barnet, og barnet lærer igjennom trygg tilknytning til sine primære omsorgsgivere å regulere stresstilstander og affekter. Forskning på dette området viser at selve kvaliteten på tilknytningen påvirker hjernens utvikling og fungering (Siegel, 1999, ref. i Anstorp et al.). Når barnet opplever frykt for den eller de som skal fungere som barnets trygge base og regulator, forstyrres eller traumatiseres tilknytningssystemet. Man kan tenke seg at barn som lever med vold eller seksuelle overgrep i familien, ofte opplever frykt overfor utøver/overgriper, samtidig som det i andre situasjoner opplever trygghet fra utøver, samt positive følelser. Barnet tilpasser seg ofte de omsorgsbetingelsene de tilbys, uavhengig av kvaliteten på dem (RVTS). Mange barn søker å skape mening i situasjonen ved å tro at mishandlingen er deres egen feil. Ogawa hevder at den beste prediktor for desorganisert eller mangelfull tilknytning er forstyrret kommunikasjon fra omsorgspersonen (Ogawa, Sroufe, Weinfield, Carlson & Egeland, 1997). Andre mener at den viktigste variabelen er skremmende eller redde omsorgspersoner (Main & Hesse, 1990, ref. i Anstorp et al.).

Når barnet lever med omsorg som skader tilknytningssystemet, kan som nevnt hjernens utvikling skades. Hjernen er mest plastisk i barneårene (Johnston, 2004), og sunn utvikling avhenger av trygg tilknytning. Ved vedvarende eller gjentatte

stressreaksjoner for barnet, vil reguleringen av stresshormonet kortisol forstyrres. Dette kan direkte skade hjernens utvikling, ved at tilstedeværelse av forhøyede nivåer kortisol over tid kan føre til forstyrrelser i hjernens evne til å regulere hormonutskillelse under opplevd stress senere i livet (Bevans, Cerbone & Overstreet, 2009). Forskning på dette viser at forhøyede nivåer av kortisol i barndom er forbundet med endringer i stress-responsivitet senere i livet (Gunnar et al., 2006, ref. i Bevans et al.). Amygdala, en hjernestruktur som fungerer som vår ”alarmsentral”, er hos traumatiserte barn ofte konstant aktivert, fordi traumatiske minner lagres her. Dette fører til at barnet fortsetter å være på vakt, selv om faren intellektuelt sett ikke er til stede lenger (Heltne & Steinsvåg, 2011). I tillegg viser en del forskning at hjernestrukturer kan skades direkte. For eksempel er det funnet at hippocampus, som spiller en viktig rolle i hukommelse og integrering av minner, hos langvarig traumatiserte barn ofte er mindre enn hos ikke-traumatiserte barn (Bremner et al., 1999; Ehling et al., 2008, ref. i Heltne & Steinsvåg, 2011).

Enkeltstående dramatiske livshendelser kan traumatisere barn, men gjentatte traumer over tid i nære relasjoner (komplekse traumer) er mer dyptgripende og skadelig (RVTS). Felitti et al. (1998, ref. i Edwards et al., 2003) rapporterte i sin velkjente studie ”The Adverse Childhood Experiences study” et dose-responsforhold mellom antallet erfaringer og typer mishandling i barndom, og utvikling av psykiske vansker i voksen alder. De fant at økende antall negative eller potensielt traumatiserende erfaringer de hadde var forbundet med dårligere psykisk helse.

Fysisk og seksuell mishandling av barn er en av de mest konsistente prediktorer for posttraumatisk stresslidelse (PTSD) (Shenk, Putnam & Noll, 2012), og en ser ofte kompleks PTSD hos disse barna. I motsetning til enkeltstående traumatiske hendelser, innebærer komplekse traumer at barnet utsettes for repeterte traumatiske hendelser over tid (Herman, 1992). Barnet har ikke mulighet til å flykte, og er under utøverens kontroll. I en familie vil et barn som utsettes for vold eller seksuelle overgrep av en omsorgsperson innebære nettopp dette. Barnet er, så lenge ingen griper inn, prisgitt de betingelsene det lever under, og må tilpasse seg dem som best det kan. Goodwin (1988, ref. i Herman, 1992) konseptualiserer konsekvensene av komplekse traumer som et alvorlig syndrom som kan innebære fugetilstander, dissosiasjon, splitting av selvet, affektive lidelser og angstlidelser, gjenopplevelse og retraumatisering. I tillegg er somatiske symptomer og suicidalitet vanlige. I tillegg kan barn som har vært utsatt for komplekse traumer utvikle forstyrrede

personlighetskarakteristikk, inkl. forstyrret tilknytning og identitetsfølelse. Katz & Barnett (2014) analyserte 224 avhør av barn i alderen 5-14 år i Israel, og fant at barn som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep rapporterte mer fight eller flight-atferd enn de som hadde vært utsatt for andre typer fysisk mishandling. De som hadde vært utsatt for vold rapporterte mer atferd som involverte endring av selvet. De fant imidlertid en sammenheng mellom alvorligheten av mishandlingen; jo mer alvorlige de seksuelle overgrepene hadde vært, jo mer selv-endrende atferd og mindre flight-atferd utviste barna. Man kan tenke seg at disse barna ”ga opp” – de hadde ingen mulighet til å flykte, og endringer i hvordan de selv oppførte seg ble en strategi for å overleve under de betingelsene de var priggitt, og for å forsøke å oppnå så mye kontroll som var mulig i deres gitte oppvekstmiljø.

I tillegg til potensielle store konsekvenser for barnet og familien rundt barnet, medfører mishandling av barn betydelige samfunnøkonomiske konsekvenser (WHO & ISPCAN, 2006). Disse inkluderer direkte medisinske kostnader, tapt arbeidskraft som følge av læringsvansker og arbeidsuførhet hos en stor andel av disse barna når de når voksenalder, psykologiske tjenester og velferdstjenester, samt barneverns- og fosterhjemstjenester. Listen er lang, og i tillegg er kriminalitet i voksen alder assosiert med å ha blitt mishandlet som barn (WHO & ISPCAN).

Konsekvenser og skadevirkninger for barn som har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep er ofte mange og alvorlige. Når slike forhold avdekkes og politiet er varslet, kommer barnet i dommeravhør.

Dommeravhør av barn under 16 år

Som en del av politiets etterforskning i saker der barn under 16 år har status som vitne eller fornærmet, er hovedregelen at avhør av vitne under 16 år eller vitne med psykisk utviklingshemning eller annen funksjonssvikt i sedelighetssaker bør begjæres foretatt etter reglene i straffeprosessloven §239 og dommeravhørsforskriften §1-14 (Straffeloven, 2005). Disse paragrafene sier i hovedsak at dommeren skal ta i mot forklaring utenfor rettsmøtet, en særlig skikket person skal ta i mot forklaringen, og denne skal tas opp på lyd og bilde. Den samme framgangsmåten benyttes også i andre straffesaker der hensyn til vitnet (barnet) tilsier det. Dette betyr i praksis at barn under 16 år slipper å møte i rettsforhandlinger, og å stille som vitne i en eventuell rettssak.

Metodikken som brukes i dommeravhør av barn og personer med utviklingshemning i Norge er en dialogisk metode utviklet av Langballe og Gamst (2007). Denne bygger på kommunikasjon med barnet, og er utviklet ut fra analyser og forskning av forfatterne selv med hovedlinjer fra fenomenologi, hermeneutikk, innenfra- og utenfra-perspektiv, samt dialektisk relasjonsforståelse (Gamst & Langballe, 2004). Dens mål er at barnet skal få optimale muligheter til å forklare seg mest mulig fritt ut fra sitt perspektiv. Den som utfører dommeravhøret i hver enkelt sak er en spesialutdannet polititjenestemann eller –kvinne, som har gjennomført utdanning i denne metoden.

Metoden består av fem områder som er tenkt å være svært viktige for å tilrettelegge for best mulige betingelser for at barnet skal kunne forklare seg. Disse er faseoppbygging, temaorganisering, verbale formuleringer, non-verbale kommunikasjon og fysiske rammer. Målet er å integrere disse områdene til en helhet. Metodens syv faser er selve verktøyet i dommeravhør, og disse er:

1. Forberedende fase
2. Kontaktetablering
3. Innledende prosedyrer
4. Introduksjon til tema
5. Fri fortelling
6. Sondering
7. Avslutning

Fasene bør i følge Langballe og Gamst flettes sammen, med naturlige og smidige overganger. Det kan også være nødvendig å bevege seg tilbake i tidligere faser, og foreta en veksling mellom faser.

Forberedende fase har som mål å redusere stress og forvirring for barnet, gjennom forberedelse av barn, omsorgsperson og avhører. I denne fasen skal avhører gi veiledning til omsorgsperson eller eventuelt annen person som er oppnevnt til verge for barnet, på å forklare barnet på en best mulig tilpasset måte hva det skal være med på, hvor det skal, og hvem det skal møte. Denne informasjonen bør helst gis dagen før avhøret, slik at ikke barnet gruer seg over tid. I tillegg skal avhører forberede seg mentalt og skaffe informasjon om barnet, og gjennomføre formøte med dommeren. Sistnevnte foregår på dagen for avhøret. Fysiske forberedelser er også

viktige, som at avhørsrommet er klart og at det tekniske utstyret fungerer som det skal.

Kontaktetablerende fase har som mål å skape kontakt med barnet og å gjøre det så trygt og avslappet som mulig. I denne fasen skal også avhører danne seg et bilde av barnets kognitive og emosjonelle nivå, samt formane om sannhet. Kontaktetablering er helt avgjørende for at barnet skal bli motivert til å fortelle om vanskelige temaer til avhører. Det er også viktig at avhører tar individuelle hensyn i denne fasen, da noen barn blir fort trygge og andre trenger lenger tid. Avhører må tilpasse antall temaer og tiden som benyttes til barnet.

Den tredje fasen, innledende prosedyrer, har som mål å legge grunnleggende premisser for avhøret. Gjennom god informasjon om hva som kommer til å skje, hva som forventes og hvilke roller barnet og den voksne skal ha, skal barnet motiveres til å fortelle. Det er viktig at denne informasjonen fremkommer som en samtale mellom avhører og barnet, og ikke som beskjeder fra avhører.

Introduksjon til tema er den fjerde fasen, og har som mål å introdusere et fokusert tema åpent, tydelig og ikke ledende. Det er avgjørende at avhører ikke fremstår som at han/hun vet på forhånd. En likeverdig dialog mellom avhører og barn tilstrebes her. Avhører skal introdusere tema nøytralt og appellere til barnet som betydningsfull informant.

Fri fortelling er neste fase, og har som mål at barnet får uttrykke seg fritt og uttømmende. I denne fasen er det svært viktig at barnet får tid og rom til å tenke seg om og uttrykke seg, og at avhører er lyttende og ikke redd for pauser. Barnet skal erfare at det blir lyttet til og tatt på alvor.

Sonderende fase er den sjette fasen, og her er målet å fremskaffe så fullstendig, nøyaktig og detaljert informasjon som mulig. Her skal avhører hjelpe barnet til å klargjøre og utdype sin fortelling. Deretter innfører avhører temaer barnet ikke selv har brakt inn, for å utforske følsomme temaer og vanskelige opplevelser som barnet ikke på eget initiativ forteller om.

Siste fase er avslutning, og målet her er å avslutte samtalen på en konstruktiv måte, ved å oppsummere informasjonen barnet har gitt, gi barnet informasjon om videre saksbehandling, utforske barnets følelser her og nå, samt å ta farvel. Barnet skal oppleve å bli tatt på alvor og føle seg ivaretatt. Det er svært viktig at barnet ikke sitter igjen med følelser av skyld for at det ikke klarte å fortelle eller innfri

forventningene. Det er viktig at avhøret ender positivt, og med dagligdagse og nøytrale temaer.

I følge Davik og Langballe (2013) er ikke ovennevnte avhørsmodell tilpasset alle barns alder og utviklingsnivå i stor nok grad, og fordrer viktige begrensninger i avhør av de yngste barna. "The NCAC extended forensic interview protocol" er en metode som er utviklet ved The National Child Advocacy Center (NCAC) i Alabama (USA), som er utviklet for å kunne møte de yngste barnas behov samt behovene til barn med særskilte sådanne (Davik & Langballe). Den bygger på prinsipper fra det faseinddelte dommeravhøret, men i stedet for at fasene gjennomgås i ett og samme avhør, deles her fasene inn i sekvenser. Det legges gjerne opp til at avhøret skal gå over flere dager, hvor tanken er at det er bedre tid til hver enkelt fase. Evalueringen av denne metoden, som gikk over 2 år i USA, viste at alle barna som var vurdert svært sannsynlig å ha opplevd mishandling, trengte mer enn ett avhør for å kunne fortelle sin historie tilstrekkelig detaljert og utfyllende innenfor rammen av rettssystemets krav, og en del av barna trengte så mange som åtte sekvenser (Carnes, Nelson-Gardell, Wilson & Orgassa, 2001). Modellen viste lovende resultater både med tanke på å avdekke mishandling, men i like stor grad å avkrefte mishandling når dette ikke hadde funnet sted. For dagens dommeravhørsmetodikk brukt i Norge, er denne modellen tatt i bruk for dommeravhør av de yngste barna og for personer med utviklingshemning, og det forskes kontinuerlig på å videreutvikle metodikken slik at den i størst mulig grad kan møte *alle* barn på deres alders- og utviklingsnivå. I USA er denne metoden stadig under utvikling, og Lamb, Hershkowitz & Lyon (2013) har blant annet argumentert for å sette ytterligere fokus på kontaktetableringsfasen samt åpne spørsmål og støttende kommentarer, da dette er særlig viktige elementer i avhørsmetodikken.

Erfaringer med vold og seksuelle overgrep er som nevnt typer mishandling som kan være svært vanskelig for barn å fortelle om, både i og utenfor dommeravhør, av ulike årsaker. I en gjennomgang av retrospektive studier gjort av London, Bruck, Ceci & Shuman (2005) fant forfatterne at kun en tredjedel av voksne i seks av de ti studiene som ble gjennomgått, som rapporterte å ha vært utsatt for mishandling som barn, hadde fortalt noen om dette mens de var barn eller ungdom. Som nevnt er også følelser av skam, skyld og flauhet vanlig å ha for barn som er utsatte, og i følge Hsu et al. (2002, ref. i Cronch, Viljoen & Hansen, 2006) vil mange barn på grunn av slike følelser lite trolig noen gang fortelle sin historie.

I tillegg til at disse temaene generelt kan være vanskelig for barn å snakke om, har litteraturen utforsket faktorer assosiert med å fortelle om seksuelle overgrep spesifikt innenfor dommeravhørets kontekst. I denne settingen synes faktorer som for eksempel avhørerens kjønn, barnets alder, og avhøret i seg selv å spille en vesentlig rolle (Cronch et al., 2006). Karakteristikk ved avhører er funnet å bety mye for om barnet forteller om sine erfaringer, og da spesielt avhørerens kompetanse og ferdigheter på å avhøre barn (Cronch et al.). Et av elementene som er forsket mye på i forbindelse med avhør av barn, er avhørerens evne til kontaktetablering med barnet, til å stille åpne spørsmål, samt i hvor stor grad avhører gir støttende kommentarer underveis i avhøret. Hershkowitz, Orbach, Lamb, Sternberg & Horowitz (2006) sammenlignet 50 avhør av barn i aldersgruppen 4-13 år som fortalte om erfaringer med vold eller seksuelle overgrep, med 50 avhør der barna ikke fortalte noe. I alle sakene var det sterke ytre indikasjoner på at mishandling hadde funnet sted. De fant at mellom de to gruppene var det svært ulik dynamikk i avhørene, særlig med tanke på åpne spørsmål og støttende kommentarer fra avhørerens side. De fant også at barn som ikke bekreftet å ha blitt utsatt for mishandling hadde en tendens til å være lite samarbeidsvillige fra starten av avhørene. I en annen, og nyere gjennomgang av forskning gjort av Hershkowitz et al. i 2006 på dynamikken mellom barn og avhører, fant Lamb og kolleger (2013) at når lite samarbeidsvillige barn ble møtt med invaderende spørsmål, lite støtte og at avhører gikk inn på sensitive tema for tidlig, var dette lite fruktbart. Dette bidro i følge dem til at barna ikke fortalte om sine erfaringer med mishandling. Videre anbefaler de at avhørere bør være mer, og ikke mindre støttende mot barn som er lite samarbeidsvillige i avhør, og at barnets emosjonelle behov må møtes.

Blant karakteristikk ved barnet, er barnets alder den som er forsket mest på. Generelt viser forskning på dette spørsmålet at førskolebarn er mye mindre trolig å fortelle om mishandling enn eldre barn når de blir spurt (Keary & Fitzpatrick, 1994; Pipe, Stewart, Sternberg, Lamb, & Esplin, 2003; Smith et al., 2000; Wood et al., 1996, ref. i Hershkowitz et al., 2005). Andre har funnet at yngre barn gir mindre detaljerte svar, og at de gir kortere svar under avhør enn eldre barn (Davies et al., 2000, Hershkowitz et al., 2002, Lamb & Garretson, 2003, Sternberg et al., 2001, ref. i Cronch et al., 2006). Det samme fant Sternberg og kolleger både i 1996 og i 2001. I tillegg fant Campis, Hebden-Curtis & Demaso (1993, ref. i Cronch et al.) aldersforskjeller i måten barna forteller om mishandlingen på. Mer spesifikt fant de at

når førskolebarn forteller om slike erfaringer, er det mer tilfeldig, og gjerne utløst av situasjoner som trigger dem til å fortelle. Eldre barn forteller i følge deres forskning ofte mer intensjonelt. Denne forskningen støtter videre at selve avhørsteknikken kan være svært viktig for om barnet forteller om sine erfaringer i dommeravhør, og fordrer at denne tilpasses barnets alder og utviklingsnivå.

Er det noen sammenheng mellom om barna forteller i dommeravhør og alder, kjønn, type mishandling og relasjon til utøver/overgriper? Og hvilke andre faktorer kan tenkes å påvirke barnets muligheter til å fortelle om slike erfaringer i dommeravhør? Disse spørsmålene belyses videre.

Metode

Dommeravhør på barnehuset

En kort beskrivelse av hva som skjer rundt et dommeravhør gis her, slik at leseren kan danne seg et bilde av hvordan dette foregår, og hva som møter barnet når det skal i dommeravhør på Barnehuset.

I forkant av dommeravhøret planlegges og koordineres dagen for avhør, samt problemstillinger som allerede eksisterer eller som kan bli aktuelle. Denne koordineringen er et samarbeid mellom Politiet, Barnehuset og ofte Barneverntjenesten. Ulike problemstillinger er hvem som skal følge barnet, hvordan og på hvilket tidspunkt barnet skal bringes til Barnehuset, om barnet har spesielle behov, reise og eventuelt hotellopphold. I tillegg planlegges hva som skal sies til barnet i forkant av dommeravhøret, og eventuelle andre hensyn som må tas for at barnet skal få en best mulig opplevelse av å komme til dommeravhør.

Barnet ankommer Barnehuset på dagen for dommeravhør, enten i følge av en eller begge foresatte, eller en følgeperson i barnets omgangskrets dersom foreldre er mistenkte i saken. Følgepersonen skal være en person barnet kjenner og er mest mulig trygg på. Ved ankomst blir barnet og den/de som følger barnet tatt i mot av ansatte fra Barnehuset som har særlig kompetanse på og erfaring med å møte barn som har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep. De blir så fulgt til et barne- eller ungdomsvennlig venterom, og tilbys mat og drikke. Barnet eller ungdommen får vite hvem det skal snakke med, hvorfor det er der, og forberedes på hva som skal skje.

Dette er en viktig del av arbeidet for at barnet skal føle seg mest mulig trygg og ivaretatt. Barnet får omvisning på Barnehuset, og vises avhørsrommet. Barnet forklares på en tilpasset måte at samtalen han/hun skal ha med avhører tas opp på lyd og bilde, og at det overføres til et annet rom med voksne som ser og hører på.

Når barnet er forberedt på hva som skal skje, starter selve avhøret. Aktører i saken sitter samlet på et bisitterrom, og følger avhøret på videooverføring fra avhørsrommet. Disse er en dommer, påtaleansvarlig, saksansvarlig fra Barnehuset, og ofte bistandsadvokat og forsvarer. En representant fra Barneverntjenesten er også ofte til stede og følger avhøret, som en del av sin vurdering av barnets omsorgssituasjon. Før avhører henter barnet inn på avhørsrommet, gjennomføres det som tidligere nevnt et formøte på bisitterrommet, som ledes av dommer i saken. Her legger avhører fram sin disposisjon for dommeravhøret, og relevante spørsmål og problemstillinger tas opp av de ulike aktørene.

Avhøret starter etter formøtet, og avhører tilstreber å følge avhørsmodellen så langt det lar seg gjøre. Det tas pauser underveis, ut fra barnets behov eller avhørerens behov for å få innspill fra aktørene på bisitterrommet eller å diskutere videre framgangsmåte.

Etter dommeravhøret har en ansatt fra Barnehuset samtale med barnet, hvor barnets opplevelser er tema, samt kartlegging av barnets psykiske helse dersom det vurderes at det er hensiktsmessig. Det vurderes også hvilke hjelpebehov barnet og evt. foresatte har i forbindelse med det som har framkommet i barnets forklaring. Barneverntjenesten har ofte en viktig rolle i oppfølging av barnet, da det i mange saker er behov for tiltak fra deres side.

Barnet får også en medisinsk undersøkelse av en barnelege, når dette er vurdert hensiktsmessig. Dette foregår også på Barnehuset.

Deltakere

Deltakerne som ble inkludert i denne studien var 318 potensielt volds- og/eller overgrepsoutsatte barn og ungdommer (gjennomsnittsalder = 9,9 år, $SD = 3,4$, range = 3-15, 51,9 % jenter og 48,1 % gutter). Alle barna ble avhørt i dommeravhør av en spesialutdannet polititjenestemann eller -kvinne, ved Statens Barnehus i Tromsø i 2014. Bakgrunnen for avhørene var politianmeldelse av ytre forhold som

indikerte at barna var utsatt for vold, seksuelle overgrep eller begge deler. Tiden mellom politianmeldelse av mistenkte forhold og utført dommeravhør, varierte fra 1 til 183 dager, med en gjennomsnittstid på 26 dager. Alle barna var involvert i pågående straffesaker, der politiet hadde besluttet å avhøre barna som en del av sakenes etterforskning.

Barn som hadde vært flere ganger til avhør, ble inkludert kun med førstegangs avhør. Dette begrunnes i at årsakene til at flere avhør ble gjennomført av samme barn, var ulike, og årsak var ikke oppgitt i datamaterialet. For eksempel kan noen av barna ha vært avhørt flere ganger på bakgrunn av at de trengte mer tid til å forklare seg uttømmende om de aktuelle tema, og at dette tidsmessig krevde flere avhør. Andre kan ha vært til flere avhør av helt andre årsaker. Da disse ikke var oppgitt i datamaterialet, og det i tillegg gjaldt et fåtall barn ($N = 10$), ble det besluttet å ta med kun det første avhøret. Det nevnes her at dette allikevel sees som en metodologisk begrensning i denne studien.

Dommeravhør av personer med psykisk utviklingshemning ble ekskludert, med bakgrunn i at det var så få avhør og at det på bakgrunn av demografiske variabler i visse tilfeller kunne vært mulig å identifisere enkeltpersoner. Saker som omhandlet andre forhold enn vold og seksuelle overgrep ble også ekskludert, også med bakgrunn i at det var så få avhør, samt at det i denne studien ble valgt å gjøre en tematisk avgrensning til vold og seksuelle overgrep.

Antall dager fra anmeldelse til avhør ble ikke tatt med som en variabel i analysene, men ble korrelert mot bekreftelse. Da det ikke var innenfor denne studiens fokus, samt at det ikke var noen signifikant sammenheng, ble denne ikke tatt med annet enn for deskriptive formål.

Noen av barna var søsken og fra samme familie, og utvalget besto av barn med både norsk og utenlandsk opprinnelse.

Etikk

Bruk av datamateriale i denne studien er godkjent av politimesteren i Tromsø (se Appendix A for kopi av godkjenning), og Universitet i Tromsø. Det ble vurdert av student og veileder hvorvidt datamaterialet var av en slik art at tillatelse til forskning måtte søkes til Regional Etisk Komite (REK). Dette ble også konsultert med seniorrådgiver Øystein Strømseth hos REK pr. telefon, og det ble vurdert at

datamaterialet ikke var av en slik art at det måtte godkjennes i REK. Opplysningene inneholder ikke helseopplysninger og studien har ikke som formål å fremskaffe kunnskap om helse og sykdom. Den omfattes dermed ikke av Helseforskningsloven. Videre er datasettet fullstendig anonymisert og er ikke meldepliktig (se Personvernombudets sider og veileder til helseforskningsloven). Samtidig var man bevisst på slike vurderinger underveis i forskningen.

Datainnsamling

Innsamlingen av datamaterialet som er brukt i denne studien, ble gjort på bakgrunn av faktaopplysninger og naturalistiske observasjoner under avhørene, som ansatte fra Barnehuset førte anonymisert statistikk over i dataprogrammet Excel.

Barnets kjønn og alder, samt antall dager fra anmeldelse til avhør er faktuelle opplysninger, mens det anmeldte forholdet er bygget på anmeldelsen og innholdet av denne der straffeloven brukes for å definere hvilket forhold saken omhandler. Variablene ”vold” og ”SO” ble registrert ved avkrysning i tilhørende kolonne i Excelarket, og avkrysning i kolonnen navngitt ”vold” betyr at det anmeldte forholdet omhandlet vold. Den samme prosedyren ble brukt for å registrere saker der mistanker om seksuelle overgrep var en del av anmeldelsen. Kjønn var registrert i en egen kolonne, der jenter var kodet med ”K” og gutter var kodet med ”M”. Alder var registrert i tall, det samme var antall dager fra anmeldelse til avhør.

Barnets relasjon til mistenkte (nær eller fjern) ble registrert med bakgrunn i om barnet er i biologisk familie med mistenkte, eller om barnet lever i en familiekontekst (for eksempel steforeldre) med mistenkte. Disse opplysningene var registrert med teksten ”nær” for nær relasjon, og ”fjern” for fjern relasjon i en egen kolonne i regnearket.

Om barnet bekreftet anmeldte forhold, ble registrert på bakgrunn av observasjoner av avhøret gjort av ansatte fra Barnehuset. Bekreftelse innebærer at barnet forteller noe om at det har opplevd noen form vold, seksuelle overgrep eller begge deler, eller svarer bekreftende på spørsmål angående slike opplevelser. Det hender også at barnet forteller om vold i saker der anmeldelsen involverte seksuelle overgrep, og omvendt. I disse tilfellene er det ført inn registreringer om begge deler.

Disse registreringene var gjort ved at det var krysset av for det aktuelle anmeldte forholdet i tilhørende kolonnen(r). For eksempel var det et kryss i kolonnen ”vold” når det anmeldte forholdet omhandlet mistanke om at barnet var utsatt for vold, og i tillegg et kryss i kolonnen ”bekreftet” eller ”ikke bekreftet” ut fra om barnet fortalte om slike erfaringer i dommeravhør eller ikke.

Prosedyre

IBM SPSS statistics v21 ble brukt av undertegnede for å klargjøre datasettet, og utføre deskriptive og undersøkende analyser. Datamaterialet ble overført fra Excel til SPSS.

De kategoriske variablene kjønn, vold, seksuelle overgrep (SO) og relasjon til overgriper/utøver var kodet med to kategorier hver. Variabelen ”kjønn” var kodet med 1 = jente, 2 = gutt. Variabelen ”vold” var kodet 1 = ja, 2 = nei, og innebærer anmeldelse av forhold som omhandler vold når verdien er 1 (ja). Det samme gjelder for anmeldelser, og dermed bakgrunn for dommeravhør, som omhandler seksuelle overgrep (1 = ja, 2 = nei). For variabelen ”relasjon” ble nær relasjon til overgriper/utøver kodet som 1, og fjern relasjon kodet som 2.

I forkant av analysene ble alle variabler undersøkt for manglende verdier (missing), variasjon, samt for uteliggere. Førstnevnte er tatt med i de analysene som de kan, og registrert med verdien ”9”. Utvalg varierer derfor noe i tråd med om manglende verdier forelå i analysene av de aktuelle variablene. Ekstreme uteliggere ble fjernet. Disse var deltakere med høy alder i forhold til gjennomsnittsalder som tilhørte gruppen personer med utviklingshemning, og deltakere der tiden fra anmeldelse til avhør avvek ekstremt fra gjennomsnittet.

Den ikke-parametriske metoden Chi-square ble utført for å undersøke forhold mellom de kategoriske variablene. I tillegg ble t-tester utført for å undersøke aldersforskjeller.

Resultater

Deskriptiv statistikk (se Tabell 1) viste at av hele utvalget (N = 318), var 40% av jentene og 20% av guttene avhørt på bakgrunn av mistanker om å ha vært utsatt for seksuelle overgrep, og 56 % av jentene og 72 % av guttene ble avhørt med bakgrunn i mistanke om å ha vært utsatt for vold. Noen av mistankene som var bakgrunn for dommeravhør, var kombinasjoner av vold og seksuelle overgrep (N = 10). Uavhengig av hvilket forhold anmeldelsene omhandlet, bekreftet 57% av jentene og 53% av guttene at de hadde vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep i dommeravhør. 62% av jentene som var til avhør med bakgrunn i mistanker omhandlende seksuelle overgrep bekreftet slike mistanker, og 41% av guttene i samme kategori bekreftet slike erfaringer. 58% av jentene som var til avhør med bakgrunn i mistanker om å ha blitt utsatt for vold, og 67% av guttene i samme kategori, bekreftet å ha slike erfaringer. I 74% av sakene var mistenkte utøver(e) i nær relasjon til barnet. Det var markant flere jenter (40%) som var til avhør med bakgrunn i seksuelle overgrep enn gutter (20%), og flere gutter (72%) som var til avhør med bakgrunn i vold enn jenter (56%) som var til avhør for samme mistanker.

Tabell 1

Analysen av kjønnsforskjeller for alle variabler

Variabel	Totalt (%)	Jente (%)	Gutt (%)	χ^2/t (df), <i>p</i>
Alle	318 (100)	165 (52)	153 (48)	.45 (1), .50
SO	96 (30)	66 (40)	30 (20)	15.68 (1), .000
Vold	202 (64)	92 (56)	110 (72)	12.10 (1), .001
Nær relasjon	234 (74)	115 (70)	119 (78)	1.90 (1), .17
Alder gj.snitt. (SD)	9.9 (3.4)	10.1 (3.5)	9.6 (3.32)	$t = 1.20$ (316), .20
Bekreftet	175 (64)	94 (57)	81 (53)	.02 (1), .89
Bekreftet SO	49 (56)	38 (62)	11 (41)	3.52 (1), .06
Bekreftet Vold	106 (63)	46 (58)	60 (67)	1.77 (1), .18

Notis: SO = anmeldte saker omhandlende seksuelle overgrep, Vold = anmeldte saker omhandlende vold, Nær relasjon = nær relasjon til overgriper/utøver.

Preliminære analyser ble gjort for å sikre at ikke antagelsene om normalitet, linearitet og homosedastisitet var brutt. Variabelen alder var noe skøvet mot høyre,

som indikerer flere eldre barn i utvalget. Dette ansees ikke som noe problem i analysene, på bakgrunn av utvalgets størrelse ($N = 318$).

Chi-square tester for goodness of fit og for uavhengighet ble utført for de kategoriske variablene for å undersøke om det var signifikante kjønnsforskjeller for de ulike variablene (se Tabell 1). Testene viste at det ikke var signifikant flere jenter enn gutter i utvalget, $X^2(1, n = 318) = .45, p = .50$, og at det ikke var signifikante kjønnsforskjeller mht. å fortelle om vold eller seksuelle overgrep i dommeravhør, $X^2(1, n = 175) = .02, p = .89$.

Det var imidlertid signifikant flere jenter enn gutter som var til dommeravhør med bakgrunn i mistanke om seksuelle overgrep, $X^2(1, n = 96) = .15.68, p = .000$, og det var signifikant flere gutter enn jenter som var til dommeravhør på bakgrunn av mistanke om vold, $X^2(1, n = 202) = .12.10, p = .001$. Det var ikke noen signifikant forskjell mellom kjønnene når det gjaldt om relasjonen til overgriper/utøver var av nær eller fjern art, $X^2(1, n = 234) = .1.90, p = .17$.

En independent samples t-test ble utført for å undersøke om det var forskjeller i aldersgjennomsnitt mellom gruppene jenter og gutter, og denne viste at det ikke var signifikante slike forskjeller, $t(316) = 1.28, p = .20$ (two-tailed) (se Tabell 1).

Chi-square tester for uavhengighet ble også utført for å undersøke sammenhenger mellom bekreftelse og de øvrige kategoriske variablene (se Tabell 2).

Tabell 2

Analysen av alle variablene opp mot bekreftelse

Variabel	Totalt (%)	Bekreftet (%)	Ikke bekreftet (%)	X^2/t (df), p
Alle	274 (100)	175 (64)	99 (36)	21.10 (1), .000
Kjønn (jenter)	165 (52)	94 (57)	71 (43)	.02 (1), .89
SO	88 (36)	49 (56)	39 (44)	2.01 (1), .15
Vold	169 (68)	106 (63)	63 (37)	.24 (1), .63
Relasjon (nær)	202 (74)	130 (64)	72 (36)	.05 (1), .82
Alder gj.snitt (SD)	9.9 (3.4)	10.2 (3.3)	9.8 (3.4)	$t = .90$ (272), .37

Notis: SO = anmeldte saker omhandlende seksuelle overgrep, Vold = anmeldte saker omhandlende vold, Relasjon (nær) = nær relasjon til overgriper/utøver.

Resultatene viste at antall barn som bekreftet erfaringer med vold og/eller seksuelle overgrep i dommeravhør, var signifikant flere enn barn som ikke bekreftet å ha blitt utsatt for noen av delene, $X^2(1, n = 274) = 21.10, p = .000$.

Som nevnt viste resultatene ingen signifikant sammenheng mellom å fortelle i dommeravhør og å være jente eller gutt, $X^2(1, n = 274) = .02, p = .89$. Dette var uavhengig av om bakgrunnen for dommeravhør var mistanker om vold eller seksuelle overgrep.

Det var heller ingen sammenheng mellom å fortelle i dommeravhør generelt, og om det anmeldte forholdet omhandlet seksuelle overgrep, $X^2(1, n = 248) = 2.01, p = .15$. Videre var sammenhengen mellom å fortelle i dommeravhør og om det anmeldte forholdet var vold ikke signifikant, $X^2(1, n = 248) = .24, p = .63$.

Sammenhengen mellom å fortelle i dommeravhør og relasjon til overgriper/utøver var i likhet med de andre variablene ikke signifikant, $X^2(1, n = 272) = .05, p = .82$.

For å undersøke om det var aldersforskjeller innen gruppene som fortalte om erfaringer med vold eller seksuelle overgrep i dommeravhør og de som ikke fortalte, ble en independent samples t-test gjennomført. Denne viste ingen signifikant aldersforskjell, $t(272) = .90, p = .37$ (two-tailed).

Diskusjon

Denne studien var en deskriptiv studie som hadde til hensikt å undersøke om noen av faktorene som var registrert i datasettet hadde en sammenheng med om barnet fortalte om erfaringer med vold og/eller seksuelle overgrep i dommeravhør eller ikke. Resultatene viste ingen signifikante sammenhenger mellom å fortelle i avhør og alder, kjønn, relasjon til utøver/overgriper, eller om det anmeldte forholdet omhandlet vold eller seksuelle overgrep. Det var imidlertid signifikant flere barn som fortalte om erfaringer med vold eller seksuelle overgrep, enn barn som ikke fortalte eller bekreftet å ha blitt utsatt for noen form for mishandling. Det var også signifikant flere jenter som var til dommeravhør med bakgrunn i mistanker om seksuelle

overgrep enn gutter, og signifikant flere gutter som var til dommeravhør med bakgrunn i mistanker om vold.

Aldersforskjeller

At det ikke ble funnet noen aldersforskjeller i å fortelle om erfaringer i avhør, var noe overraskende, da man i tråd med tidligere forskning som er gjort på sammenhenger mellom å fortelle om slike opplevelser (Cronch et al., 2006), skulle kunne forvente at aldersforskjeller var til stede. Særlig med tanke på utviklingsnivå og kognitive ferdigheter, kan man tenke seg at eldre barn forteller oftere, fordi de tilsynelatende har større mulighet til å kunne fortelle og beskrive hva de har opplevd. Likevel betyr ikke manglende funn i denne studien at det ikke er aldersforskjeller, særlig kan man tenke seg at det er forskjeller i *hvordan* barn forteller, og hvor detaljert og beskrivende de forteller. Davies et al. (2000) fant for eksempel i sin forskning at yngre barn generelt fortalte mindre detaljert og ga kortere responser på spørsmål fra avhører. Det samme fant Lamb, Sternberg & Orbach (2003). Sistnevnte hadde i midlertid et utvalg med barn fra 4-8 år, noe som kan være en svakhet i forhold til å finne slike forskjeller. Man kan tenke seg at disse forskjellene vil være størst mellom de minste og de eldste barna, på grunn av utviklingsnivå. Det at det på bakgrunn av denne studiens design ikke var mulig å identifisere slike forskjeller ut fra datasettet, og at det ikke ble funnet aldersforskjeller, kan bety at de yngste barna forteller *noe* og at dette blir fanget opp selv om de gir mindre detaljerte og utfyllende responser. I så måte er dette positivt, fordi det da vil kunne bety at selv om mange barn ikke klarer å fortelle detaljert og utfyllende, blir deres opplevelser fanget opp.

Kjønnsforskjeller

Det ble ikke funnet noen kjønnsforskjeller når det gjelder å fortelle om erfaringer med vold og/eller seksuelle overgrep i dommeravhør. Noe forskning tyder på at gutter er mer tilbakeholdne med å avsløre å ha vært utsatt for mishandling (Ghetti & Goodman, 2001; Gries et al., 1996; Levesque, 1994, ref. i Hershkowitz et al., 2005), men funn på slike kjønnsforskjeller er inkonsistente.

Det var i midlertid signifikante flere jenter som var til dommeravhør med bakgrunn i mistanker om seksuelle overgrep enn gutter, og signifikant flere gutter

som var til avhør for mistanker om vold enn jenter. Slike funn kan tyde på det er slik at flere jenter enn gutter blir utsatt for seksuelle overgrep, og at flere gutter enn jenter utsettes for vold. Men det kan også tenkes at det er lettere for omgivelsene å oppdage seksuelle overgrep når det gjelder jenter, dersom barnet er utsatt for overgrep som for eksempel samleie, og at det ikke er en reell situasjon at flere jenter utsettes for seksuelle overgrep generelt. Samtidig kan omgivelsene være mer observant på å oppdage slike overgrep på jenter, dersom det er en oppfatning i kulturen om at flere jenter utsettes for slike overgrep. Likevel tyder forskning, blant annet den som er utført av Finkelhor (1994), på at det er noe flere jenter som utsettes for seksuelle overgrep på verdensbasis enn gutter. Disse funnene varierer imidlertid mye, og dette er derfor vanskelig å anslå. Samtidig framgår det ikke av datamaterialet hvilke handlinger barna er utsatt for. Det kan være slik at overgrep mot jenter i større grad involverer penetrering og i så måte grovere overgrep, og at overgrep mot gutter oftere involverer seksuelle handlinger (beføling etc.) framfor seksuell omgang, og at dette fører til at det blir vanskeligere for mange barn å gjenkjenne handlinger som gale dersom det dreier seg om beføling i forhold til for eksempel samleie. Grove seksuelle overgrep, som samleie eller penetrering av gjenstander i kroppens hulrom vil i tillegg ofte føre til direkte skader på barnet, noe som ikke befølinger gjør. Dette kan også tenkes å påvirke om barnet gir uttrykk for hva det har vært utsatt for, og reiser spørsmål om det faktisk er slik at flere jenter enn gutter utsettes for seksuelle overgrep. Dette til tross for at det meste av forskningen tyder på dette.

Når det gjelder overvekten av gutter som var til avhør for mistanke om å ha vært utsatt for vold, er det også en trend i forskning på kjønnsforskjeller og forekomst, at flere gutter utsettes for mindre alvorlige typer vold (Thoresen & Hjemdal, 2014). Det var i midlertid ingen kjønnsforskjeller i grov vold i Thoresen og Hjemdals rapport om forekomst. Dette reiser spørsmål om hvorvidt flere gutter i virkeligheten utsettes for vold enn jenter, og om type vold varierer mellom kjønnene. I data som ble brukt i denne studien, var heller ikke type vold, handlinger eller alvorlighetsgrad registrert som en del av datamaterialet, og man kan derfor ikke utelukke at dette også var en trend her. Man kan også her undre seg over kulturelle normer innad i voldsutsatte familier, om det for eksempel er mer ”greit” for en utøver å utøve vold mot gutter, i form av at gutter skal tåle mer enn jenter etc. I familier der det utøves ”oppdragervold”, der kulturen i familien tilsier at fysisk avstraffelse er en naturlig del av barneoppdragelse, kan det muligens være slik at gutter blir hardere

straffet fordi det er en holdning om at gutter skal oppdras til å være menn som ”tåler” mye. Dette er imidlertid spørsmål som ut fra datamaterialet i denne studien ikke er mulig å undersøke.

Barnets relasjon til utøver/overgriper

Når det gjelder barnets relasjon til overgriper/utøver, viste resultatene heller ingen sammenheng med å fortelle om sine erfaringer. I denne studien var hele 74% av barna i utvalget mistenkt å ha vært utsatt for mishandling av noen som barnet var i nær relasjon til. I og med at en så stor andel av barna i dette utvalget var potensielt utsatt av noen som var i en nær relasjon, er slike forskjeller kanskje ikke så enkelt å finne om det er noen. Schaeffer, Leventhal & Asnes (2011) fant i sin studie at trusler fra overgriper om at barnet havner i trøbbel dersom han/hun forteller om overgrepene, samt relasjonen til overgriper går igjen som en årsak for barnet til å holde tett. Mange barn tenkte på overgriper som en venn. De fant også at andre barrierer for barna var frykt for at noe ille ville skje dersom de fortalte, følelser av mangel på muligheter til å fortelle, og mangel på forståelse fra barnas side for at det de var utsatt for var galt. Man kan tenke seg at det er vanskeligere for et barn å fortelle om mishandling dersom en nær person er den som mishandler, enn dersom det er en person som barnet ikke har en nær relasjon til. Resultatene i denne studien støtter imidlertid ikke dette.

Type mishandling

Når det gjelder å fortelle i dommeravhør, og sammenheng med type mishandling, var det heller ingen slike signifikante sammenhenger. Man kan tenke seg at å fortelle om seksuelle overgrep vil være vanskeligere for barn, på grunn av de karakteristiske skam- og skyldfølelsene, samt eksisterende seksuelle tabuer innenfor kulturen de lever i. Allikevel er andre typer mishandling også forbundet med slike følelser, og det trenger derfor ikke å være vanskeligere eller lettere emosjonelt sett for barn å snakke om for eksempel vold framfor seksuelle overgrep. En mulighet for å forklare disse resultatene, kan være at det er forskjeller innad i aldersgrupper, men at disse utjevner hverandre. Som tidligere nevnt, og som noe litteratur viser, har særlig de minste barna ofte ikke forståelse for hva de har opplevd når de har vært utsatt for seksuelle overgrep. At dette kan fasilitere at de forteller, kan tenkes å ha bidratt til

disse resultatene, dersom det er slik at de yngste barna har mer forståelse for at det er galt å for eksempel bli slått, men ikke har denne forståelsen av seksuelle overgrep. På den annen side kan det hende at de eldre barna som forstår mer, vil være mer tilbakeholdne med å fortelle om seksuelle overgrep. Allikevel skulle man forvente at de eldre barna i så fall forteller mer uansett type mishandling, som det meste av forskning på aldersforskjeller viser.

Bekreftelse i dommeravhør

Et funn som er tilsynelatende positivt i denne sammenhengen, er at det var signifikant flere barn som klarte å fortelle om sine erfaringer med vold og/eller seksuelle overgrep i dommeravhør enn barn som ikke klarte dette. Dette kan tyde på at de fleste barna blir møtt på premisser som gjør det mulig for dem å fortelle om vanskelige opplevelser. Her er det imidlertid også viktig å tenke på at en ganske stor andel barn sett i forhold til det man ønsker, ikke klarte å fortelle. Allikevel gjør manglende informasjon om antall barn som faktisk ikke hadde opplevd mishandling, at vi ikke kan si hva disse funnene betyr. Det kan bety at de fleste barna forteller, og at mange av de som ikke forteller faktisk ikke har opplevd mishandling. Det kan også bety at av de som ikke fortalte, var mange utsatte, men klarte ikke å fortelle om det (falske negative forklaringer). En annen mulighet er at en del av de som fortalte om slike erfaringer i dommeravhør ikke hadde opplevd mishandling (falske positive forklaringer).

Metodologiske begrensninger

Metodologiske begrensninger og svakheter i denne studien er ikke ubetydelige, da datamaterialet inneholdt lite informasjon sett i sammenheng med de komplekse fenomenene det her er snakk om. Mange spørsmål reises, og det blir i stor grad rom for tolkninger, og diskusjon av mulige aspekter som vil kunne påvirke om barnet forteller om opplevelser med mishandling. Felles for alle dommeravhør, er at det ligger til grunn ytre forhold som indikerer at barnet kan ha opplevd vold eller overgrep, eller begge deler. Målet for politi og rettsvesen er å få disse mistankene bekreftet eller, dersom slike forhold ikke har funnet sted, avkreftet. Man vet ikke hvor mange av barna som var til dommeravhør, og som avkreftet erfaringer med

mishandling, som faktisk ikke hadde slike opplevelser. Når vi vet at det kan være svært vanskelig for mange barn å fortelle om slike erfaringer, er det nærliggende å tenke at det vil være en del barn som har vært utsatt for mishandling som ikke klarer å fortelle om det. I denne sammenhengen har vi ikke kvalitativ informasjon om hvert enkelt barn og hver enkelt sak. Dette må tas med i betraktningen når man tenker på validiteten til en slik studie.

Barns individuelle historie og utviklingsnivå vil sannsynligvis ha stor påvirkning på hvorvidt akkurat det barnet klarer å fortelle i dommeravhør. Man kan tenke seg at grad av traumatisering også har en betydningsfull påvirkning. Det er velkjent at traumatisering innebærer en rekke konsekvenser og skadevirkninger som kan komme til uttrykk som symptomer og overlevelsesstrategier fra barnets side. Dette kan som nevnt for eksempel være at barnet er på vakt hele tiden, og strategier og symptomer som dissosiasjon, og unngåelse. Minner kan være utilgjengelig for barnet, som annet en ubevisste minner som gir kroppslige reaksjoner og uttrykk, som ofte sees hos traumatiserte mennesker (Rothschild, 2000). Barnets forståelse av hva de har opplevd, konsekvenser og hvilken kultur de er omgitt av, vil også som nevnt sannsynligvis ha mye å si for om barnet forteller.

En annen metodologisk svakhet er at alle barn som var til avhør flere ganger, kun ble inkludert med første gangs avhør. Informasjon om årsakene til at barna var til flere avhør framgikk som nevnt ikke av datamaterialet, dette kunne for eksempel ha vært sekvensielle avhør som gikk over flere dager. Generelt er dette en svakhet fordi det er sannsynlig at dersom barn får flere muligheter til å fortelle, gjør de også det. Dette viser også forskning på avhør av for eksempel de yngste barna, som ofte trenger mer tid (Davik & Langballe, 2013), samt evalueringen av NICHD-protokollen i USA (Carnes et al., 2001).

I tillegg var noen av barna som var til dommeravhør søsken. Det framgikk ikke av datamaterialet hvilke barn som var søsken, og det kan tenkes at dette elementet spilte en rolle for om barn som var i denne situasjonen klarte å fortelle om erfaringer med mishandling. Et eksisterende tabu innad i familien og frykt for konsekvenser kan for eksempel ha blitt forsterket ved at barnet visste at søsken også var til avhør samtidig. I tillegg kan det tenkes at søsken kan påvirke hverandre. Dersom for eksempel den eldste i en søskenflokk har sterk påvirkning på en yngre søster eller bror, kan dette tenkes å påvirke om barnet forteller i dommeravhør.

Generell diskusjon

I tillegg til karakteristikk ved barnet, den situasjonen det er i og dets unike historie, er det mange andre faktorer rundt et dommeravhør som vil ha betydning for om barnet forteller om erfaringer med mishandling i denne konteksten. At barnet opplever trygghet kan tenkes å være en forutsetning for at det kan fortelle. Dette kan tenkes å være det viktigste rasjonale for at kontaktetableringsfasen i dommeravhøret vektlegges i så stor grad. Barnet møter fremmede personer i denne konteksten som det forventes at det skal snakke om vanskelige opplevelser med. I Norge er Barnehusene et tilbud som er opprettet for å kunne ivareta barna og deres rettssikkerhet på en best mulig måte, og dette innebærer blant annet at forholdene tilrettelegges på best mulig måte for barna som kommer dit. I tillegg er det viktig at personen(e) som følger barnet er noen som barnet kjenner og er mest mulig trygt på.

Likevel kan man tenke seg at det varierer hvor trygt barnet er på den eller de som følger, dersom dette for eksempel er en lærer eller barnehageansatt. Her må man også ta med i betraktning at noen barn ikke vil føle seg trygge selv om omgivelsene forsøker så godt de kan i dommeravhørets kontekst. Noen barn vil for eksempel være svært traumatiserte og tilknytningsskadede, som for eksempel kan gi seg uttrykk i at de er konstant på vakt. Disse barna vil sannsynligvis trenge mye lenger tid, enn det som kanskje er til rådighet i denne konteksten, for å føle seg trygge. Her kommer viktigheten av å ha en avhørsmodell som møter barnet på dets emosjonelle behov til sin rett. I tillegg kan man tenke seg, som tidligere nevnt, at mange barn tenker på bekymringer for konsekvenser av å fortelle, både for seg selv og familiemedlemmer, eller utøvere/overgripere. Mange barn trekker i etterkant tilbake det de har fortalt i avhør; i en studie av Katz (2014) på barns tilbaketrekking av informasjon, fant han at vanlige utsagn barna kom med var at de angret på alt de hadde sagt, de ba om at det de hadde sagt skulle slettes. I tillegg kom de med uttalelser om at det de tidligere hadde sagt kunne ødelegge familien, at det var bare løgn, og at det ville være deres skyld dersom utøver kom i fengsel. Man kan tenke seg at mange barn ikke har forstått, eller tenkt på, at det kan komme noen konsekvenser av å fortelle, og at når dette går opp for dem ønsker de å trekke alt de har sagt tilbake.

Kulturelle normer innad i familien/miljøet spiller også en rolle for hvordan barn opplever å kunne fortelle, for eksempel er det svært viktig hvordan personene rundt barnet reagerer på det barnet har fortalt. I noen lukkede familiesystemer

forekommer bagatellisering og skyldfordeling på barnet (Katz, 2014). Dersom barnet blir møtt med slike reaksjoner fra nære familiemedlemmer etter å ha fortalt om mishandling i dommeravhør, er det ikke vanskelig å forstå at de vil trekke tilbake det de har sagt, og ønsker det slettet.

Avhørsmetodikken i seg selv, og ikke minst avhørernes ferdigheter på denne kan også tenkes å være svært viktig. Hvordan avhøreren intervjuer barnet kan direkte påvirke om barnet opplever trygghet, hva som kommer fram av detaljer og responser, og om barnet forteller noe som helst om sine erfaringer (Cronch et al., 2006). Bruken av åpne vs. ledende spørsmål er et eksempel på et element i avhørsmetodikken som er funnet å ha stor betydning for hvor mye informasjon barnet gir. Snow, Powell & Murfett (2009) fant i sin studie hvor de analyserte 51 videoopptak av avhør av barn i alderen 3-16 år, at når barna ble stilt åpne spørsmål, fortalte de i større grad sin historie enn når de ble stilt ledende spørsmål.

Kontaktetableringsfasen i avhørsmodellen er svært viktig, for å skape tillit og trygghet for barnet, at barnet føler seg sett og at avhører virkelig er interessert i å lære mer om hvem barnet er. Like viktig er det at avhører intervjuer barnet på en slik måte at dersom det ikke har vært utsatt for mishandling, så vil dette komme så tydelig som mulig fram. Andre karakteristikk ved avhører som har vært forsket på og funnet å påvirke om barnet forteller om seksuelle overgrep, er avhørers kjønn. Lamb & Garretson (2003) gjorde en gjennomgang av 672 avhør av barn i alderen 4-14 år som var utført i Israel, Storbritannia og USA, og fant at kvinnelige avhørere spurte signifikant flere ledende spørsmål til gutter enn til jenter. Mannlige avhørere viste ingen forskjell. I tillegg fant de at jenter fortalte mer detaljert til kvinnelige avhørere enn til mannlige avhørere, mens gutter ikke viste en slik forskjell. Man kan også tenke seg at dersom et barn har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep, kan det slå uheldig ut om avhører er av samme kjønn som utøver/overgriper. Barnet skal snakke om de opplevelsene som barnet gjerne er fylt med skam og skyldfølelse av, med noen som barnet kanskje kan assosiere med utøver/overgriper på grunn av dennes kjønn. Det er viktig at avhører og de som jobber rundt barnet i denne konteksten er observante når det gjelder slike potensielle påvirkende faktorer.

Implikasjoner

I straffesaker som omhandler vold og seksuelle overgrep mot barn, er ofte barnets vitneutsagn det viktigste bevismaterialet (Myers, Redlich, Goodman, Prizmich & Imwinkelried, 1999, ref. i Stolzenberg & Lyon, 2014). Dette fordrer et system som i best mulig grad tilrettelegger for at barn får mulighet til å fortelle om sine erfaringer, ut fra deres utviklingsnivå og på deres premisser.

Av alle barna som var avhørt i denne studien, fortalte 36 % ingenting om å ha vært utsatt for noen type mishandling. Som nevnt vet man ikke hvor stor andel av disse barna som ikke hadde opplevd noen form for mishandling, og hvor stor andel som hadde slike erfaringer men som ikke klarte å fortelle om dem. I så måte er det viktig og nyttig å være bevisste på mulige årsaker til at barna *ikke* klarer å fortelle, lære mer om dette, og bruke kunnskapen i arbeidet for barn og deres rettssikkerhet. I tillegg er det nyttig å se på hvilke faktorer som er viktige for at barnas stemme skal kunne høres, og for at de virkelig skal få muligheten, må den tilrettelegges for dem.

Barn er en gruppe mennesker som er blant de mest sårbare, i kraft av at de er barn. Dommeravhør av barn, som et ledd i arbeidet for å ivareta deres rettssikkerhet, er en stor og viktig oppgave for de som jobber med og rundt dem. Det er viktig å hele tiden søke å oppnå høyest mulig kompetanse på dette området, og søke å forstå hva som kan hjelpe barn i størst mulig grad til å få fortalt sin historie der det foreligger mishandling av fysisk, psykisk eller seksuell art. Som vi har sett, er dette et komplekst område, og mange faktorer kan tenkes å være med på å påvirke hvorvidt slike erfaringer kommer fram i lyset. Dette vil ha stor betydning for det enkelte barnet, ikke bare med hensyn til rettssikkerhet i form av at mishandlingen stoppes og den som har utøvet de straffbare handlingene straffes, men også ved at barnet får hjelp til å bearbeide sine opplevelser og får mulighet til sunn utvikling.

Referanser

- Anstorp, T., Benum, K. & Jakobsen, M. (2010). *Dissosiasjon og relasjonstraumer. Integrering av det splittede jeg*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bevans, K., Cerbone, A. B. & Overstreet, S. (2009). The interactive effects of elevated mid-afternoon cortisol and trauma history on PTSD symptoms in children: A preliminary study. *Psychoneuroendocrinology*, 34, 1582-1585.
- Bradley, A. R. & Wood, J. M. (1996). How do children tell? The disclosure process in child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 20, 881-891.
- Carnes, C. N., Nelson-Gardell, D., Wilson, C. & Orgassa U. C. (2001). Extended Forensic Evaluation When Sexual Abuse Is Suspected: A Multisite Field Study. *Child Maltreatment*, 6, 230-242.
- Cronch, L. E., Viljoen, J. L. & Hansen, D. J. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Aggression and Violent Behaviour*, 11, 195-207.
- Davies, G. M., Westcott, H.L. & Horan, N. (2000). The impact of questioning style on the content of investigative interviews with suspected child sexual abuse victims. *Psychology, crime and law*, 6, 81-97.
- Davik, T. & Langballe, Å. (2013). "Du får bare gjøre så godt du kan...". Utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder. *Lov og Rett*, 52, No. 1, 3-20.
- Edwards, V. J., Holden, G. W., Felitti, V. J. & Anda, R. F. (2003). Relationship between multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health in community respondents: Results from the adverse childhood experiences study. *The American Journal of Psychiatry*, 160; 1453-1460.

- Evans, S. E., Davies, C. & Dilillo, D. (2008). Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes. *Agression & Violent Behaviour*, 13, 131-140.
- Fergusson, D. M. & Mullen, P. E. (1999). *Childhood sexual abuse: An evidence based perspective*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 18, No. 5, 409-417.
- Gamst, K. T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Oslo: Unipub AS.
- Goldman, R. & Goldman, J. (1982). *Children's sexual thinking: A comparative study of children aged 5 to 15 years in Australia, North America, Britain, and Sweden*. Boston, MA: Routledge & Kegan Paul.
- Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. H. & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27, 525-540.
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (red.) (2011). *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Herman, J. L. (1992). Complex PTSD: A Syndrome in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 5, No. 3.
- Hershkowitz, I., Horowitz, D. & Lamb, M. E. (2005). Trends in children's disclosure of abuse in Israel: A national study. *Child abuse & Neglect*, 29, 1203-1214.
- Hershkowitz, I., Orbach, Y., Lamb, M. E., Sternberg, K. J. & Horowitz, D. (2006). Dynamics of forensic interviews with suspected abuse victims who do not disclose abuse. *Child Abuse & Neglect*, 30, 753-769.

- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Johnston, M. V. (2004). Clinical disorders of brain plasticity. *Brain and development*, 27, No. 2, 73-80.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2005). *Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven)*. Lastet ned 30. April fra Lovdata.no.
- Katz, C. (2014). "Please believe me; I am the biggest liar that exists": Characterising children's recantations during forensic investigations. *Children and Youth Services Review*, 43, 160-166.
- Katz, C. & Barnett, Z. (2014). The behaviour patterns of abused children as described in their testimonies. *Child Abuse & Neglect*, 38, 1033-1040.
- Lamb, M. E. & Garretson, M. E. (2003). The effects of interviewer gender and child gender on the informativeness of alleged child sexual abuse victims in forensic interviews. *Law and human behaviour*, 27, No. 2.
- Lamb, M. E., Hershkowitz, I. & Lyon, T. D. (2013). Interviewing Victims and Suspected Victims Who Are reluctant to Talk. *APSAC (American Professional Society on the Abuse of Children) Advisor*, 25, No. 4, 16-19.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., Stewart, H. & Mitchell, S. (2003). Age Differences in Young Children's Responses to Open-Ended Invitations in the Course of Forensic Interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, No. 5, 926-934.
- Langballe, Å. & Gamst, K. T. (2007). *Se min kjole. Manual. Kommunikasjon med barn. En dialogisk metode*. NKVTS, RVTS Øst.

- London, K., Bruck, M., Ceci, S. J. & Shuman, D. W. (2005). Disclosure of child sexual abuse: What does the research tell us about the ways that children tell? *Psychology, Public Policy & Law*, 11, 194-226.
- Malloy, L. C., Brubacher, S. P. & Lamb, M. E. (2011). Expected Consequences of Disclosure Revealed in Investigative Interviews with Suspected Victims of Child Sexual Abuse. *Applied Developmental Science*, 15, No. 1, 8-19.
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), seksjon barn og unge. (2007). *Seksuelle overgrep – barn og unge – definisjoner og omfang*. Lastet ned 23. Mars 2015 fra <http://www.nkvts.no>.
- Ogawa, J. R., Sroufe, L. A., Weinfield, N. S., Carlson, E. A. & Egeland, B. (1997). Development and the fragmented self: Longitudinal study of dissociative symptomatology in a nonclinical sample. *Development and Psychopathology*, 9, 855-879.
- Regionalt ressurscenter om vold og traumatisk stress (RVTS). *Barns utvikling og traumer*. Lastet ned 23. Mars 2015 fra RVTS sør, <http://www.sor.rvts.no/filestore/Filarkiv/Dokumenter/Fagstoff/Barnevern/Traumeguiden.pdf>
- Rothschild, B. (2000). *The body remembers: the psychophysiology of trauma and trauma treatment*. New York: Norton.
- Schaeffer, P., Leventhal, J.M. & Asnes, A. G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child Abuse & Neglect*, 35, 343-352.
- Shenk, C. E., Putnam, F. W. & Noll, J. G. (2012). Experiential avoidance and the relationship between child maltreatment and PTSD symptoms: Preliminary evidence. *Child Abuse & Neglect*, 36, 118-126.

- Silvern, L., Karyl, J., Waelde, L., Hodges, W. F., Starek, J., Heidt, E. & Min, K. (1995). Retrospective reports of parental partner abuse: Relationships to depression, trauma symptoms and self-esteem among college students. *Journal of Family Violence*, 10, 177-202.
- Snow, P. C., Powell, M. B. & Murfett, R. (2009). Getting the story from child witnesses: exploring the application of a story grammar framework. *Psychology, Crime and Law*, 15, No. 6, 555-568.
- Stoltenberg, M., Van Ijendoorn, M. H., Euser, E. M. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse. Meta-Analysis of Prevalence around the World. *Child Maltreatment*, 16 (2), 79-101.
- Stolzenberg, S. N. & Lyon, T. D. (2014). How Attorneys Question Children About the Dynamics of Sexual Abuse and Disclosure in Criminal Trials. *Psychology, Public Policy & Law*, 20, 19-30.
- Søftestad, S. & Andersen, A. L. (2014). *Seksuelle overgrep mot barn: traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. NKVTS-rapport 1/2014. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).
- World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006). *Preventing child maltreatment. A guide to taking action and generating evidence*. Genève: World Health Organization. Lastet ned 23. Mars 2015 fra <http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365>.

APPENDIX A

POLITIET

Anette Bakken
Profesjonsstudiet i psykologi
Universitetet i Tromsø
9038

<i>Deres referanse</i>	<i>Vår referanse</i>	<i>Dato</i>
	2014/02267-2 501	05.01.2015

Søknad om tillatelse til bruk av datamateriale

Det vises til Deres søknad med vedlegg av 18. desember 2014 om bruk av de anonymiserte registreringene fra alle dommeravhør tatt ved Barnehuset i Tromsø til Deres hovedoppgave i psykologi.

Dette er et materiale som allerede er anonymisert, og således ikke uten videre kommer inn under reglene i politiregisterloven, personregisterloven eller politiets regler om taushetsplikt. Forutsetningen for dette er imidlertid at det ikke er forhold ved opplysningene eller bruken av dem som likevel lett kan føre til identifisering. Dette kan for eksempel være en sammenstilling av alder, bostedskommune og straffbart forhold. For små kommuner der det er tatt få avhør, vil en slik oversikt lettere kunne medføre identifisering, enn i større kommuner.

Materialet er ikke av en slik karakter at det er nødvendig med samtykke fra Riksadvokaten.

Det er for øvrig også sett hen til at De allerede er i praksis ved Barnehuset, og i den anledning allerede har tilgang til disse registreringene og har signert erklæring om taushetsplikt.

Søknaden blir etter dette innvilget. Det forutsettes imidlertid at bruken av materialet ikke skjer på en måte som kan medføre indirekte indentifisering av enkeltpersoner. Eventuelle problemstillinger i denne anledning må drøftes med Barnehusets ledelse.

Med hilsen

Ole Bredrup Sæverud
Politimester

Troms politidistrikt

Politimesteren, besøk: Grønnegt. 122
Post: Postboks 6132, 9291 TROMSØ
Tlf: 77 69 85 00 Faks: 77 61 04 04
E-post: post.troms@politiet.no

